

Voldoen de aantallen Grote Jagers aan de drempelwaarde voor kwalificatie van Friese Front als Vogelrichtlijngebied?

S.C.V. Geelhoed, M.F. Leopold, R.S.A. van Bemmelen &
H.J. Lindeboom

Rapport C140/13

IMARES Wageningen UR

(IMARES - Institute for Marine Resources & Ecosystem Studies)

Client: Vincent van der Meij
Ministerie van Economische Zaken

BO-11-011.02-000

Publication date: 5 september 2013

IMARES is:

- een onafhankelijk, objectief en gezaghebbend instituut dat kennis levert die noodzakelijk is voor integrale duurzame bescherming, exploitatie en ruimtelijk gebruik van de zee en kustzones;
- een instituut dat de benodigde kennis levert voor een geïntegreerde duurzame bescherming, exploitatie en ruimtelijk gebruik van zee en kustzones;
- een belangrijke, proactieve speler in nationale en internationale mariene onderzoeksnetwerken (zoals ICES en EFARO).

Foto omslag: Grote Jager *Catharacta skua*, Bruine Bank september 2009 (Steve Geelhoed)

Dit rapport is uitgevoerd onder het EZ-BO-programma onder nummer BO-11-011.02-000

© 2013 IMARES Wageningen UR

IMARES is onderdeel van Stichting DLO
KvK nr. 09098104,
IMARES BTW nr. NL 8113.83.696.B16

De Directie van IMARES is niet aansprakelijk voor gevolgschade, noch voor schade welke voortvloeit uit toepassingen van de resultaten van werkzaamheden of andere gegevens verkregen van IMARES; opdrachtgever vrijwaart IMARES van aanspraken van derden in verband met deze toepassing.

Dit rapport is vervaardigd op verzoek van de opdrachtgever hierboven aangegeven en is zijn eigendom. Niets uit dit rapport mag weergegeven en/of gepubliceerd worden, gefotokopieerd of op enige andere manier gebruikt worden zonder schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

A_4_3_2-V12.3

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	3
Samenvatting.....	4
1 Inleiding.....	5
1.1 Kennisvraag.....	5
1.2 Achtergrondinformatie.....	5
2 Selectieprocedure Grote Jager	6
3 Conclusies	8
4 Kwaliteitsborging	9
5 Literatuur	10
6 Verantwoording	11

Samenvatting

Het Friese Front staat op de nominatie om aangewezen te worden als Vogelrichtlijngebied, vanwege grote aantallen Zeekoeten die daar, met jongen, in de zomer verblijven. Een tweede vogelsoort, de Grote Jager, kwalificeert zich wellicht ook, maar er bestaat onduidelijkheid over de aantallen die van het gebied gebruik maken en of deze de drempelwaarde voor kwalificatie als doelsoort voor een Vogelrichtlijngebied overschrijden. Deze onzekerheid was voor het Ministerie van Economische Zaken aanleiding om IMARES te laten onderzoeken of de aantallen Grote Jagers op het Friese Front met zekerheid voldoende zijn om deze soort te kwalificeren voor opname in het Aanwijzingsbesluit Friese Front. De onderzoeksvraag is verwoord in Helpdeskvraag HD3485 Advies over de opname van de Grote Jager in het Aanwijzingsbesluit Friese Front. In dit advies wordt deze Helpdeskvraag als volgt beantwoord: de beschikbare data van tellingen op zee leveren aantalschattingen op die onder de 1% norm liggen: minder dan 1% van de hele populatie verblijft op enig moment op het Friese Front. Er zijn echter geen goede recente tellingen gedaan, tijdens de piekperiode van doortrek van deze soort waardoor de schattingen vermoedelijk onderschattingen zijn. De mogelijkheid dat het ecologische belang van het Friese Front voor Grote Jagers in de toekomst zal toenemen, als de voorgenomen discardsban zal worden geëffectueerd schatten wij in als reëel. Beide kanttekeningen bij de vigerende aantalschattingen maken, dat piekaantallen tijdens de trekperiode wellicht wel de norm overschrijden en dat het vooralsnog niet te voorspellen is hoe aantallen Grote Jagers op het Friese Front zullen veranderen. Dit neemt niet weg dat met de huidige kennis niet kan worden gesteld dat de Grote Jager zich kwalificeert als doelsoort voor dit Vogelrichtlijngebied en geadviseerd wordt daarom om deze soort (nu) niet als zodanig op te voeren.

1 Inleiding

1.1 Kennisvraag

Het Friese Front staat op de nominatie om aangewezen te worden als Vogelrichtlijngebied. Lindeboom *et al.* (2005) hebben voorgesteld het gebied aan te wijzen voor twee kwalificerende vogelsoorten: Grote Jager *Catharacta skua* en Zeekoet *Uria aalge*. Dit voorstel is overgenomen door Jak *et al.* (2009) en verder uitgewerkt tot instandhoudingsdoelen voor beide soorten. Recent is echter het inzicht ontstaan dat er onvoldoende zekerheid bestaat omtrent de piekaantallen Grote Jagers op het Friese Front, waardoor ook niet met zekerheid kan worden gesteld dat deze boven de drempelwaarde voor kwalificatie als doelsoort voor een Vogelrichtlijngebied liggen. Aanleiding voor het Ministerie van Economische Zaken om IMARES te laten onderzoeken of de aantallen Grote Jagers op het Friese Front kwalificeren voor opname in het Aanwijzingsbesluit Friese Front. De onderzoeksvraag is verwoord in Helpdeskvraag HD3485 Advies over de opname van de Grote Jager in het Aanwijzingsbesluit Friese Front. In dit advies wordt deze Helpdeskvraag beantwoord.

1.2 Achtergrondinformatie

De Grote Jager had rond de eeuwwisseling een wereldpopulatie van circa 16000 paar (Mitchell *et al.* 2004), corresponderend met een populatie van 48000 individuen (BirdLife International 2004). De soort broedt in het noordoosten van de Atlantische Oceaan, waarbij het zwaartepunt van de verspreiding in Schotland ligt. Buiten Schotland broeden Grote Jagers met name op IJsland, maar ook op Spitsbergen, Bereneiland en Jan Mayen en in Noord-Noorwegen (Furness 1987; Anker-Nilssen *et al.* 2000). In 1998-2002 broedde ca. 60% van de wereldpopulatie Grote Jagers in Schotland (9634 paar: Mitchell *et al.* 2004). Vergeleken met de resultaten van twee eerdere integrale inventarisaties in 1969-1970 (3079; Cramp *et al.* 1974) en 1985-1988 (7645; Lloyd *et al.* 1991) is de Schotse populatie sterk toegenomen. Er lijkt een recente trend zichtbaar van afnemend broedsucces op de Britse Eilanden, ten gevolge van afgenomen hoeveelheden zandspieringen en daarbij afgenomen hoeveelheden discards in zee; nu deze voedselbronnen afnemen, switchen Grote Jagers in toenemende mate naar het eten van vogels (andere soorten broedvogels en hun eieren en kuikens, zowel in de kolonies als op zee (<http://jncc.defra.gov.uk/page-2879>)). Afnemende visserij in Nederlandse wateren en een toekomstige discardsban kan Nederlandse wateren in de toekomst ook minder attractief maken voor Grote Jagers (cf Van Bemmelen 2010, Votier *et al.* 2004). Hier staat tegenover dat zeegebieden met een hoge natuurlijke productiviteit, zoals wellicht het Friese Front, dan relatief attractiever zouden kunnen worden.

Schotse broedvogels trekken via de Noordzee naar de overwinteringsgebieden rond het Iberisch Schiereiland en zuidelijker tot de oceaan ter hoogte van West-Afrika (Furness *et al.* 2006). Onvolwassen vogels kunnen nog verder trekken: tot aan Caribische en zelfs Braziliaanse wateren (Furness 1987, Wernham *et al.* 2002). Na het broedseizoen trekt ca 60% van de totale populatie door het zuidelijke deel van de Noordzee (Stienen & Kuiken 2003). De soort komt dan wijd verspreid op het Nederlands Continentaal Plat voor (Baptist & Wolf 1993, Camphuysen & Leopold 1994). In de jaren negentig werden in augustus/september maximum aantallen op het NCP van 1500 (RIKZ) tot 2900 (ESAS; Camphuysen & Leopold 1994) vogels geschat. Recentere aantalschattingen voor het NCP zijn niet beschikbaar.

2 Selectieprocedure Grote Jager

De selectie van vogelsoorten voor aanwijzing als Vogelrichtlijngebied is gebaseerd op de (Ramsar)criteria voor gebieden: of er in enig seizoen voor een bepaalde vogelsoort meer dan 1% van de totale Europese populatie, of een aantal van meer dan 20000 individuen verblijft. Als basis voor het rapport *Gebieden met bijzondere ecologische waarden op het Nederlands Continentaal Plat* (Lindeboom *et al.* 2005) is het aantal Grote Jagers op het Friese Front en andere potentieel te beschermen gebieden op het NCP berekend aan de hand van vliegtuigtellingen (RIKZ 1991-2002, cf Baptist & Wolf 1993) en scheepstellingen (European Seabirds At Sea Database (ESAS) 1987-2002, cf Camphuysen & Leopold 1994). Voor beide datasets afzonderlijk zijn dichtheden berekend, met een resolutie van 5x5 km en voor zes perioden van twee maanden elk. Totaal aantallen per gebied zijn bepaald door voor de afzonderlijke perioden aantallen per 5x5 km-hok op te tellen. Om voor de grootte van het gebied te verdisconteren is ook gekeken naar de relatieve dichtheden ten opzichte van de overige delen van het NCP. Daarbij is het zogenoemde *Marine Classification Criterion* (MCC) van Skov *et al.* (2007) gehanteerd. Dit MCC vereist, dat de dichtheid van zeevogels in een gebied in een bepaalde periode minimaal vier keer zo groot moet zijn als de achtergrond dichtheid in de omgeving om het betreffende gebied in aanmerking te laten komen voor een status als beschermd gebied. De resultaten van de aantalschattingen zijn samengevat in tabel 1; het geschatte aantal Grote Jagers op het Friese Front in augustus/september (tijdens de herfsttrek) varieert tussen 243-349.

Indien de zuidelijke Noordzee als biogeografische populatie wordt gekwalificeerd bestaand uit ca. 60% van de wereldpopulatie dan bedraagt deze populatie 27200 individuen. Het geschatte aantal Grote Jagers op het Friese Front varieert dan tussen 0.89 en 1.28% van deze populatie. Omdat één methode boven de 1% norm uitkwam en de MCC groter was dan de drempelwaarde werd de soort als kwalificerende soort aangemerkt (Lindeboom *et al.* 2005).

Analoog aan de selectieprocedures in Britse wateren (Kober *et al.* 2012) wordt in latere publicaties (Jak *et al.* 2009) uitgegaan van één populatie van 48000 individuen in plaats van een kleinere biogeografische populatie. Dan bedraagt het aandeel Grote Jagers op het Friese Front tussen de 0.50 en 0.73, waarmee Grote Jager niet als doelsoort kwalificeert. In een analyse of de voorgestelde Vogelrichtlijngebieden voldoen aan de BirdLife International-criteria voor *Marine Protected Areas* komen Poot *et al.* (2010) tot de conclusie dat er onvoldoende data zijn om Grote Jager als kwalificerende soort voor het Friese Front aan te merken.

Hierbij moet echter wel worden opgemerkt dat Grote Jagers met name in augustus-september, sterk gepiekt in de Nederlandse Noordzee doortrekken. Het gepiekte voorkomen heeft als gevolg dat een aantalschatting in sterke mate afhankelijk is van de timing van de telling in relatie tot de doortrekkie (zie Van Bemmelen *et al.* 2012). De doortrekkie kan bij niet-gerichte surveys makkelijk worden gemist, en een gemiddelde dichtheid voor een periode langer dan de doortrekkie geeft vrijwel zeker een onderschatting van de piekaantallen. Daarnaast reflecteert een aantalschatting het aantal vogels dat op één moment in het gebied aanwezig is, maar niet het aantal vogels dat gebruik maakt van het gebied over een langere periode (Van Bemmelen *et al.* 2012).

Tabel 1. Berekende aantallen Grote Jagers op het Friese Front in Augustus-September, vergeleken met geschatte populatiegroottes van 27200 (cf Stienen & Kuiken 2003 en Lindeboom et al. 2005), respectievelijk 48000 (cf Kober et al. 2012 en Jak et al. 2009).

Friese Front	Aantal	% van totale populatie
Scheepstellingen	243	0.89 - 0.50
Vliegtuigtellingen	349	1.28- 0.73

Behalve het overschrijden van de 1% drempelwaarde moet een gebied ook aan een 'regelmatigheids criterium' voldoen om te kwalificeren onder de Vogelrichtlijn. Dit criterium stelt dat de 1% drempelwaarde in ten minste tweederde van de onderzochte jaren moet worden overschreden. Hierbij dient er van ten minste drie jaren gegevens beschikbaar te zijn (Van Bemmelen *et al.* 2012, Kober *et al.* 2012). De in tabel 1 gepresenteerde aantalschattingen zijn gemiddelde waarden. Daardoor is het onduidelijk of de aantallen Grote Jagers in sommige jaren wél de 1% drempelwaarde overschreed.

3 Conclusies

Op grond van de huidige beschikbare data kwalificeert de soort niet als doelsoort voor aanwijzing als Vogelrichtlijngebied.

Bij de oorspronkelijke analyse of Grote Jager op het Friese Front kwalificeert als doelsoort voor Vogelrichtlijngebied werd de relevante populatie geschat op 27200; de biogeografische populatie van de zuidelijke Noordzee. De aantallen op het Friese Front in de maanden augustus-september zijn geschat aan de hand van tellingen uit de jaren 1987-2002. Sindsdien is de totale populatieschatting naar boven bijgesteld naar 48000 vogels, en zijn wellicht ook de aantallen op zee hoger geworden als gevolg van de toegenomen populatie. Er zijn echter geen recentere vogelteldata beschikbaar voor het Friese Front die hier meer licht op kunnen werpen. Volgens de huidige inzichten worden geen biogeografische deelpopulaties onderscheiden en wordt de totale populatie gebruikt om de 1%-norm vast te stellen. Uitgaand van een populatiegrootte van 48000 dieren bedraagt de 1%-norm 480 individuen. De gemiddelde aantallen Grote Jagers op het Friese Front overschrijden deze drempelwaarde niet, althans niet op grond van de tellingen tot 2002, gemiddeld over een langere periode dan de doortrekpiek.

De piekaantallen, alsmede het totaal aantal individuen dat op enig moment gebruik maakt van het Friese Front haalt mogelijk wel de 480 vogels, maar deze aantallen kunnen op grond van de beschikbare data niet worden geschat. Om vast te stellen of het aantal Grote Jagers in de doortrekperiode (augustus-september) op het Friese Front regelmatig de 1% drempelwaarde overschrijdt, zijn gegevens van ten minste drie jaren voor die doortrekperiode vereist.

4 Kwaliteitsborging

IMARES beschikt over een ISO 9001:2008 gecertificeerd kwaliteitsmanagementsysteem (certificaatnummer: 124296-2012-AQ-NLD-RvA). Dit certificaat is geldig tot 15 december 2015. De organisatie is gecertificeerd sinds 27 februari 2001. De certificering is uitgevoerd door DNV Certification B.V. Daarnaast beschikt het chemisch laboratorium van de afdeling Vis over een NEN-EN-ISO/IEC 17025:2005 accreditatie voor testlaboratoria met nummer L097. Deze accreditatie is geldig tot 27 maart 2013 en is voor het eerst verleend op 27 maart 1997; deze accreditatie is verleend door de Raad voor Accreditatie.

5 Literatuur

- Anker-Nilssen T, Bakken V, Strøm H, Golovkin A.N, Bianki VV & Tatarinkova IP, 2000. The status of marine birds breeding in the Barents Sea region. Norsk Polarinstittutt, Tromsø, Rapport nr 113.
- Baptist HJM & Wolf PA, 1993. Atlas van de vogels van het Nederlands Continentaal Plat. Rapport DGW-93.013. Rijkswaterstaat, Dienst Getijdewateren, Middelburg.
- BirdLife International, 2004. Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status. BirdLife International, Cambridge, U.K.
- Van Bemmelen RSA, 2010. Mogelijke consequenties van reductie van de hoeveelheid discards voor N2000 instandhoudingsdoelen. IMARES Rapport C152/10
- Van Bemmelen RSA, Leopold MF & Bos OG, 2012. Vogelwaarden van de Bruine Bank. Project Aanvullende Beschermde Gebieden. IMARES Rapport C138/12.
- Camphuysen CJ & Leopold MF, 1994. Atlas of seabirds in the southern North Sea. IBN Research report 94/6, NIOZ Rapport 1994-8, Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Nederlandse Zeevogelgroep en Nederlands Instituut voor Onderzoek der Zee, Texel.
- Cramp S, Bourne WRP & Saunders D, 1974. The Seabirds of Britain and Ireland. Collins, London.
- Furness RW, 1987. The Skuas. T&AD Poyser, Calton.
- Jak RG, OG Bos, R Witbaard & Lindeboom HJ, 2009. Instandhoudingsdoelen Natura 2000-gebieden Noordzee. IMARES Rapport C065/09.
- Kober K, Wilson LJ, Black J, O'Brien S, Allen S, Win I, Bingham C & Reid JB, 2012. The identification of possible marine SPAs for seabirds in the UK: The application of Stage 1.1 – 1.4 of the SPA selection guidelines. JNCC Report No 461. JNCC, Peterborough.
- Lindeboom HJ, Geurts van Kessel AJM & Berkenbosch A, 2005. Gebieden met bijzondere ecologische waarden op het Nederlands Continentaal Plat. RWS Rapport RIKZ/2005.008.
- Lloyd C, Tasker M & Partridge K, 1991. The status of seabirds in Britain and Ireland. Poyser, London.
- Mitchell PI, Newton SF, Ratcliffe N & Dunn TE, 2004. Seabird Populations of Britain and Ireland. T&AD Poyser, London.
- Poot MJM, van Horssen PW, Fijn RC, Collier MP & Viada C, 2010. Do potential and proposed Marine Protected Areas in the Dutch part of the North Sea qualify as Marine Important Bird Areas (MIBAs)? Application of BirdLife selection criteria. Bureau Waardenburg Rapport 10-035, Culemborg.
- Skov H, Durinck J, Leopold MF & Tasker ML, 2007. A quantitative method for evaluating the importance of marine areas for conservation of birds. *Biological Conservation* 136: 362-371.
- Stienen EWM & Kuijken E, 2003. Het belang van Belgische zeegebieden voor zeevogels. Instituut voor Natuurbehoud, Rapport IN.A.2003.208, Brussel.
- Votier SC, Furness RW, Bearhop S, Crane JE, Caldow RWG, Catry P, Ensor K, Hamer KC, Hudson AV, Kalmbach E, Klomp NI, Pfeiffer S, Phillips RA, Prieto I, Thompson DR, 2004. Changes in fisheries discard rates and seabird communities. *Nature* 427:727-730.
- Wernham C, Toms M, Marchant J, Clark J, Siriwardena G & Baillie S (eds), 2002. The migration atlas: movements of the birds of Britain and Ireland. T. & A.D. Poyser, London.

6 Verantwoording

Rapportnummer: C140/13

Projectnummer: 430.82011.29

Dit rapport is met grote zorgvuldigheid tot stand gekomen. De wetenschappelijke kwaliteit is intern getoetst door het betreffende afdelingshoofd van IMARES.

Akkoord: Jakob Asjes
Afdelingshoofd

Handtekening:

Datum: 5 september 2013